

УДК 378.147.111.042

**ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ
НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН У НЕЮРИДИЧНИХ
ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

©Васильєва Н.Г.

Українська інженерно-педагогічної академія

Інформація про авторів

Васильєва Наталія Георгіївна: ORCID: 0000-0002-3314-4882; vasileva@uipa.edu.ua; кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри філософії, українознавства і політології; Українська інженерно-педагогічної академія; вул. Університетська 16, м. Харків, 61003, Україна

У статті аналізуються особливості викладання правових дисциплін у ЗВО на сучасному етапі, коли головним завданням реформ, що проходять в Україні, є формування в громадян усвідомлення абсолютної значущості права, його універсального характеру. Сьогодні правова свідомість громадян держави повинна формуватися не тільки системою ефективного механізму правового регулювання і застосування правових норм, але передусім через правову освіту. Метою професійно-правової підготовки майбутнього інженера-педагога в умовах закладу вищої освіти є формування його професійно-правової компетентності, тобто сукупності професійно-правових знань та вмінь, а також готовності до виконання всіх видів правових дій в інженерно-педагогічній діяльності.

Цінність особистісно-орієнтованої технології навчання полягає в її інноваційній спрямованості, зі встановленням відносин рівноправної взаємодії учасників освітнього процесу, що дозволяє забезпечити успішність процесу формування правових компетенцій і всебічний розвиток особистості майбутнього інженера-педагога.

Ключові слова: правова освіта, особистісно-орієнтовані технології навчання, навчальний діалог, імітаційні ігри, рівноправні відносини учасників освітнього процесу, атмосфера співробітництва, самоактуалізація особистості, інтерактивні методи навчання.

Васильєва Н.Г. «Особенности реализации личностно-ориентированной технологии обучения в ходе изучения правовых дисциплин в неюридических вузах»

В статье анализируются особенности преподавания правовых дисциплин в вузе на современном этапе, когда главной задачей реформ, проходящих в Украине, является формирование у граждан осознание абсолютной значимости права, его универсального характера. Сегодня правовое сознание граждан государства должно формироваться не только системой эффективного механизма правового регулирования и применением правовых норм, но прежде всего через правовое образование. Целью профессионально-правовой подготовки будущего инженера-педагога в условиях учреждения высшего образования является формирование его профессионально-правовой компетентности, то есть совокупности профессионально-правовых знаний и умений, а также готовности к выполнению всех видов правовых действий в инженерно-педагогической деятельности.

Ценность личностно-ориентированной технологии обучения состоит в ее инновационной направленности, с установлением отношений равноправного взаимодействия участников образовательного процесса, что позволяет обеспечить успешность процесса формирования правовых компетенций и всестороннее развитие личности будущего инженера-педагога.

Ключевые слова: правовое образование, личностно-ориентированные технологии обучения, учебный диалог, имитационные игры, равноправные отношения участников образовательного процесса, атмосфера сотрудничества, самоактуализация личности, интерактивные методы обучения.

N. Vasilyeva "Peculiarities of implementing the personality-oriented teaching technique in the process of acquiring legal disciplines at higher educational institutions (other than law schools)"

The article analyzes the peculiarities of teaching legal disciplines at higher educational institutions at the present stage, when the main objective of the reforms taking place in Ukraine is the development of citizens' awareness of the absolute importance of law and its universal character. Today, the legal consciousness of the citizens of the state should be formed not only by means of the system of an effective mechanism of legal regulation and application of legal norms, but first of all through legal education. The purpose of vocational training of the future teacher-engineer at institutions of higher learning is the formation of his/her professional-legal competence, that is a set of professional legal knowledge and skills, and readiness for all types of legal actions in engineering and pedagogical activities.

The value of personality-oriented learning technology lies in its innovative orientation, with the establishment of relations of equal interaction between the participants of the educational process, which allows ensuring the success of the process of legal competences formation and comprehensive development of the future engineer-teacher's personality.

Keywords: legal education, person-oriented learning technologies, educational dialogue, simulation games, equal relations between the participants of the educational process, cooperative environment, self-actualization of an individual, interactive teaching methods.

Постановка проблеми. Правова система України останніми роками зазнала істотних змін: сталося оновлення всього законодавства, сьогодні права і свободи особи і громадянина декларуються як найвища цінність. Демократизація суспільства і ринкова економіка передбачають формування соціально розвиненої особи, яка усвідомлює свої інтереси, знає свої права і обов'язки, вміє захищати свої права законними засобами, поважає права і законні інтереси інших людей. Закон "Про освіту" (2017р.) визначив основні ідеї та доміанти побудови освіти в майбутньому, зокрема він передбачає академічну свободу, яка надає учасникам освітнього процесу можливість самостійно обирати навчальні дисципліни.

Вступаючи в життя, студенти мають бути психологічно готовими до змін, що відбуваються в суспільстві, з одного боку, а з іншого - до зростання соціальної відповідальності і самостійності поведінки в межах моральних і правових норм. Нині в більшій частині сучасної української молоді рівень правової культури не відповідає вимогам часу. Такий стан є не лише серйозною перешкодою на шляху становлення України як правової держави і громадянського суспільства, але й суттєво впливає на процес криміналізації в молодіжному середовищі [6].

Також ця ситуація ускладнюється тим, що активна законотворча діяльність Верховної Ради породжує в Україні інтенсивні правові реформи, видання нових законів і поправок до тих, що діють. У цій непростій соціальній ситуації буває дуже складно розібратися в законодавчих процесах, що відбуваються, самим фахівцям в галузі права, не говорячи вже про пересічних українців.

Сьогодні можна з повною підставою стверджувати, що у формуванні правової культури особи важлива роль належить навчальним закладам. Нині ми спостерігаємо також явне протиріччя між потребою в значних правових знаннях, з одного боку, і діючим механізмом навчання правовим знанням у ЗВО – з іншого. Отримання певної кількості правових знань не забезпечує повною мірою розвитку правової культури студентів. Особливо гостро це протиріччя виявляє себе на неюридичних факультетах, де студенти можуть отримати правові знання тільки в процесі вивчення навчальної дисципліни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наказом Міністерства освіти і науки України «Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента» від 9 липня 2009 р. № 642 дисципліна «Правознавство» була віднесена до вибіркової частини змісту освіти, відбулося скорочення часу, відведеного освітніми програмами на вивчення правових дисциплін. Все це вносить корективи у формування компетентного у правових питаннях спеціаліста. Сьогодні в академії студенти опановують курс «Правові

системи сучасності», який є складовою курсу «Політичні, правові та соціальні системи в контексті геополітичних змін». Ці зміни вимагають від викладача якнайдоцільнішого використання начального часу та чіткої організації самостійної роботи кожного студента.

Основним завданням курсу є введення студента в контекст української та світової правової культури, отримання комплексу знань і навичок, що дозволяють орієнтуватися в сучасній державній і правовій дійсності, самостійно оцінювати явища суспільного і політичного життя. Необхідно відзначити, що формування цих якостей неможливе без виховання молоді в душі сучасних правових ідей, поглядів, уявлень. Отже, одним із пріоритетних напрямків національних програм повинна стати перебудова викладання цієї найважливішої дисципліни в українських ЗВО. Перш за все викладання правознавства потребує впровадження ефективних технологій навчання, серед яких, на нашу думку, найважливішою є особистісно-орієнтована технологія навчання.

Особистісно-орієнтована технологія навчання починала розроблятися у США в 60-70-х роках минулого століття (А. Маслоу, К. Роджерс тощо), у Європі – з 80-х років, у Росії й Україні – з 90-х років ХХ ст. і мала кілька назв: «антропоцентрична», «гуманістична», «навчання, спрямоване на учня». Ідеї особистісно-орієнтованого навчання в методиці викладання вищої школи розробили фахівцями з методики і психології навчання (В.Зимня, Є.Пассов тощо). Поняття особистісно-орієнтованої технології навчання іноді сприймається спрощено, і його зміст зводиться або до індивідуалізації, або диференціації навчання, або до гуманістичного підходу в освіті. Крім того, до уваги береться, що дефініція "особистісно орієнтоване навчання" може розглядатися в широкому і вузькому сенсі: як методологічний підхід до організації навчально-виховного процесу, як частина дидактики (близьке за значенням до понять "модель", "методика") і як конкретний інструментарій вчителя (власне технологія) [12]. Саме в останньому значенні ми будемо вживати термін надалі.

На сьогодні проблемі особистісно орієнтованого підходу в навчанні присвячено ряд психолого-педагогічних праць, у яких висвітлено окремі її аспекти: забезпечення сприятливих умов формування людини як унікальної особистості (Б.Г.Ананьєв, Г.О.Балл, І.Д.Бех, О.В.Киричук, О.Л.Кононко, М.В.Левківський, В.О.Сухомлинський та ін.); визначення психолого-педагогічних вимог до реалізації особистісного підходу в навчанні (К.О.Абульханова-Славська, В.В.Давидов, О.М.Пехота, Л.М.Проколієнко та ін.); розробка форм особистісно орієнтованого підходу до навчання (В.І.Андрєєв, О.В.Барabanшиков, Л.М.Деркач, І.О.Зимня, О.Я.Савченко, М.Ф.Феденко та ін.); забезпечення умов особистісно орієнтованого навчання та виховання (В.В.Рибалка, В.В.Суриков, І.С.Якиманська та ін.).

Формулювання цілей статті. Натомість лише побіжно автори торкаються проблеми застосування особистісно-орієнтованої технології при викладанні правових дисциплін у неюридичних ЗВО. Отже, метою нашої роботи є спроба з'ясувати сутність особистісно-орієнтованого навчання як освітньої технології та розкрити особливості його реалізації під час вивчення курсу «Правові системи сучасності» майбутніми інженерами-педагогами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сутність особистісно-орієнтованого навчання полягає в максимальній передачі ініціативи в ході занять самому студенту. З дидактичної точки зору така технологія навчання передбачає найбільш повне розкриття особистісного потенціалу студента в результаті особливої організації занять, створення партнерських відносин між викладачем і студентом. Цей підхід відрізняється від традиційної технології навчання, коли викладач є головною дійовою особою на всіх етапах навчального процесу: він передає суму знань, формує і контролює надбані студентами навички та вміння.

Названа ж технологія навчання передбачає створення умов для розкриття особистісних особливостей студентів і сприяє встановленню партнерських, довірчих відносин між викладачем і студентами. Завдання викладача вбачається нам у тому, щоб організувати активну самостійну роботу студента при вивченні навчального матеріалу, виступаючи при цьому не стільки джерелом інформації, скільки помічником, радником і партнером. Викладач допомагає студентам намітити план роботи, продумати основні кроки

щодо реалізації цього плану, а в подальшому лише контролює і в разі необхідності коригує діяльність студентів. Таке навчання на перше місце ставить самобутність студента, його самоцінність, суб'єктивність процесу навчання. При особистісно-орієнтованому навчанні абсолютною цінністю є не відчужені від особистості знання, а сама людина. Такий підхід забезпечує свободу вибору змісту освіти з метою задоволення освітніх, духовних, культурних і життєвих потреб особистості, гуманне ставлення до особистості, що розвивається, становлення її індивідуальності і можливості самореалізації в культурно-освітньому просторі.

Особистісно-орієнтований зміст освіти спрямований на розвиток природних особливостей людини (здоров'я, здатності мислити, відчувати, діяти); його соціальних властивостей (бути громадянином, сім'янином, трудівником) і властивостей суб'єкта культури (свободи, гуманності, духовності, творчості) [1]. Тому, на наш погляд, найбільш прийнятним на сьогоднішній день є саме особистісно-орієнтоване навчання, бо воно відповідає тим завданням, які ставить перед собою сучасна освіта, і лише особистісно-орієнтоване навчання може надати можливість кожному студенту технічного ЗВО реалізовувати себе в навчальній діяльності, зважаючи на його схильності та інтереси, можливості та здібності, ціннісні орієнтації та суб'єктивний досвід.

У центрі уваги особистісно-орієнтованих технологій – унікальна цілісна особистість, яка прагне до максимальної реалізації своїх можливостей, відкрита для сприйняття нового досвіду, здатна на усвідомлений і відповідальний вибір у різноманітних життєвих ситуаціях. Технології особистісної орієнтації намагаються знайти методи і засоби навчання та виховання, що відповідають індивідуальним особливостям кожного студента: беруть на озброєння методи психодіагностики, змінюють ставлення та організацію діяльності, застосовують різноманітні і потужні засоби навчання, перебудовують зміст освіти.

Особистісно орієнтовані технології протистоять авторитарному підходу, який довгий час панував у ЗВО, натомість створюють атмосферу співробітництва, умови для творчості та самоактуалізації особистості. До переваг особистісно орієнтованого навчання можна віднести, перш за все, увагу до внутрішнього світу студента, розвитку його особистості; по-друге, пошук нових методів, форм і засобів навчання. Методика особистісно-орієнтованого навчання базується на таких психологічних і дидактичних принципах: психологічно-інтегративна концепція особистості (С. Подмазін); ідеї синергетики (І. Пригожин, О. Князева, С. Курдюмов); положення теорії про самоорганізацію і самоактуалізацію особистості як рушійної сили її розвитку (К. Юнг, А. Маслоу, К. Роджерс, Г. Селевко тощо); затвердження необхідності забезпечення суб'єктності особистості, створення ситуації затребуваності особистісних рис, забезпечення умов для "тренування" "бути особистістю" (С. Максименко, А. Савченко, В. Серіков); дидактично інтегровані і модифіковані елементи методики розвитку критичного мислення (Д. Стил, К. Мередіт, Ч. Темпл); технології особистісно-орієнтованого навчання (І. Якиманська, Г. Селевко, А. Хуторський); компетентнісного підходу до організації навчання (А. Савченко, Н. Бібік); гуманізму, педагогіки співробітництва (О.Савченко); сучасного потрактування поняття "зміст освіти" (А. Савченко, А. Корсакова, С. Трубацова), рекомендацій щодо застосування активних та інтерактивних технологій (Є. Пометун, Л. Пироженко та ін.).

Звернення до особистісно-орієнтованого навчання в галузі правових дисциплін в технічному ЗВО як до технології передбачає послідовне застосування таких методів, прийомів, форм роботи, які дозволять викладачеві актуалізувати суб'єктний досвід студента, забезпечити розвиток особистісних структур і можливість самостійного отримання та застосування знань, вироблення рефлексивно-оцінних умінь. Це особливо важливо в умовах зменшення годин на вивчення правових дисциплін, про яке уже згадувалося раніше.

Найбільш важливими, на наш погляд, є: використання навчально-методичних комплексів (НМК) з якісно новою структурою, що дозволяє значно активізувати самостійну роботу студента; кумулятивна оцінка знань студентів, що дозволяє організувати системний, безперервний контроль (поточний, рубіжний, підсумковий) знань, умінь і навичок

студентів; автоматизоване (комп'ютерне) тестування як форма рубіжного контролю, а також інтерактивні методи навчання правознавства.

Головним призначенням НМК є допомога студентам в організації регулярної та інтенсивної самостійної роботи. НМК повинні містити не тільки розділи, присвячені загальній інформації про курс, програму курсу, літературу і плани занять, а й завдання для самостійної роботи для попередньої підготовки до лекцій і практичних занять. НМК призначений також для надання допомоги в психологічній підготовці студента до атестації за курс.

Тому в структуру комплексу повинен включатися розділ, присвячений видам і формам контролю знань студентів. Самостійна передлекційна робота передбачає підготовку до активної роботи на лекції, а отже, значно ефективнішому засвоєнню навчального матеріалу. Студент повинен ознайомитися із завданнями до передлекційної роботи, які сформульовані у вигляді проблемних питань із теми, і спробувати відповісти на них за допомогою рекомендованої літератури.

На лекційному занятті будь-який студент повинен бути готовий брати участь у міні-дискусіях, ставити питання лектору і відповідати на його питання з теми лекції. Таким чином, відбувається активізація роботи на лекціях, які вже не є виключно монологом викладача.

Самостійна підготовка до практичних занять полягає в обов'язковому виконанні студентом усіх видів завдань із теми кожного заняття. Студент має бути готовий до відповіді на питання за планом заняття, надійно засвоїти основні поняття і категорії, відповісти на питання для самоперевірки і письмово виконати проблемні завдання з теми кожного заняття (розв'язання юридичних задач, письмові відповіді на проблемні питання, логічні схеми тощо). Тільки виконання всіх завдань із навчально-методичного комплексу є підставою для допуску студента до підсумкового заліку з дисципліни. Таким чином, НМК орієнтують студентів на ретельну самостійну підготовку до аудиторних занять, дозволяють підвищити ефективність занять, а також якість навчання.

Кумулятивна оцінка дозволяє враховувати результати поточної, рубіжної і підсумкової атестацій студентів із курсу, мотивує їх до регулярної та відповідальної самостійної роботи, до якої входять три компоненти: оцінка результатів поточної атестації (викладач щомісяця оцінює знання кожного студента відповідно до критеріїв поточного контролю (своєчасне і якісне виконання всіх видів завдання до практичних і лекційних занять, творча активність і якість відповідей студентів на аудиторних заняттях, відвідуваність) і вносити оцінки в журнал атестації); оцінка результатів рубіжної атестації (передбачає проведення контрольних робіт у тестовій формі двічі за семестр); оцінка результатів підсумкової атестації (іспіту, диференційованого заліку). Підсумкова оцінка за курсом поєднує в всі три компоненти.

Автоматизація (комп'ютеризація) процедури тестового рубіжного та підсумкового контролю рівня знань студентів сприяє вирішенню таких завдань: оперативність виставлення оцінки; забезпечення всебічної та повної перевірки знань студентів; багаторазовість контролю (для більш ефективного освоєння матеріалу); з'єднання контролю з навчанням (надання інформації про правильні і неправильні відповіді для подальшого аналізу і коригування процесу освоєння матеріалу); забезпечення конфіденційності контрольних тестових завдань; перевірка і забезпечення якості тестових завдань; звільнення викладача від виконання рутинної роботи з підготовки тестових роздавальних матеріалів і перевірки результатів тестування, а отже, вивільнення часу для творчого вдосконалення інших аспектів його професійної діяльності.

Основні методичні інновації пов'язані сьогодні із застосуванням інтерактивних методів навчання. Хотілося б уточнити саме поняття. Слово «інтерактив» прийшло до нас з англійської від слова "interact". "Inter" – це «взаємний», «act» – діяти. Інтерактивний – означає здатність взаємодіяти чи перебувати в режимі розмови, діалогу з чим-небудь (наприклад, комп'ютером) або ким-небудь (людиною). Отже, інтерактивне навчання - це, перш за все, діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія викладача і студента.

Слід визнати, що інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка ставить цілком конкретні і прогнозовані цілі. Одна з таких цілей полягає у створенні комфортних умов навчання, таких, при яких студент відчуває свою успішність, свою інтелектуальну спроможність, що робить продуктивним самий процес навчання.

Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес організований так, що практично всі студенти навчальної групи виявляються включеними в процес пізнання, вони мають можливість розуміти і рефлексувати з приводу того, що вони знають і думають. Спільна діяльність студентів у процесі пізнання, освоєння навчального матеріалу означає, що кожен робить свій особливий індивідуальний внесок, іде обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. Причому відбувається це в атмосфері доброзичливості і взаємної підтримки, що дозволяє не тільки отримувати нові знання, а й розвиває саму пізнавальну діяльність, переводить її на більш високі форми співробітництва.

Інтерактивна діяльність на заняттях з правознавства передбачає організацію і розвиток діалогового спілкування, яке веде до взаєморозуміння, взаємодії, до спільного вирішення загальних, але значущих для кожного учасника питань. У ході діалогового навчання студенти вчать критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, зважувати альтернативні думки, приймати продумані рішення, брати участь у дискусіях. Для цього на практичних заняттях організовується індивідуальна, парна і групова робота, застосовуються дослідні проекти, рольові ігри, йде робота з документами та різними джерелами інформації, виконуються творчі завдання.

Як уже зазначалося, визначальними рисами інтерактивних методів є стимулювання активної взаємодії студентів, їх включеності у відкритий освітній процес, рівне становище учасників діалогу, можливість проконтролювати і дати об'єктивну оцінку діям кожного з них. Викладач лише створює організаційні основи, що стимулюють активність студентів на заняттях: формулює проблеми для обговорення в групах, консультує учасників у разі виникнення будь-яких суттєвих ускладнень у процесі підготовки.

Основні інтерактивні методи, які допомагають досягти цілей правового навчання, представлені такими видами, як: круглий стіл (дискусія, дебати), мозковий штурм (брейнсторм, мозкова атака), ділові та рольові ігри, case-study (аналіз конкретних ситуацій, ситуаційний аналіз), майстер-клас.

Основна мета ділової гри полягає в тому, щоб навчити учнів застосовувати правові знання при вирішенні важливих життєвих питань і проблем, де взаємодіють різні суб'єкти права, розробляються нестандартні виходи зі сформованих протиріч, виникають нові ідеї і проекти.

Так, на практичному занятті при вивченні теми «Укладання трудового договору» застосовується ділова гра з однойменною назвою, а на лекціях із дисципліни «Правове забезпечення професійної діяльності» при розгляді теми «Індивідуальні та колективні трудові спори» застосовується ділова гра «Засідання трудової комісії».

Проведенню ділової гри передують ретельна попередня підготовка: викладач оголошує групі про проведення ділової гри, роз'яснює цілі, умови, місце, час і порядок її проведення, знайомить студентів із ситуаційним завданням, сценарієм ділової гри, проводить його ґрунтовний розбір, роз'яснює правовий статус учасників гри, спірні питання.

Потім відбувається розподіл ролей. Самовисунання студентів на ролі вітається, однак викладач, щоб уникнути зайвих суперечок, повинен переконати студентів у важливості та значущості всіх ролей, передбачених сценарієм.

Із метою підготовки до проведення ділової гри викладач надає студентам перелік нормативно-правових актів. Нормативний матеріал, особливо в частині обраної студентом ролі, підлягає ретельному вивченню. Всім учасникам ділової гри, з урахуванням розподілу ролей, видається завдання, яке вони виконують до проведення гри. Перед проведенням гри викладач проводить консультацію, перевіряє готовність студентів до гри, при необхідності надає студентам допомогу, орієнтує їх на творчий підхід до проведення гри.

Наступний інтерактивний метод – проведення круглого столу, який спрямований на формування в учнів навичок аналітичного мислення, вміння грамотно викладати думки і аргументовано доводити свою точку зору з конкретного питання. Складовими елементами цього методу виступають дискусія та дебати, а також залучення до участі в них різних фахівців не лише правової, але й інших галузей.

Що стосується аналізу конкретних ситуацій (кейс-завдання), то він дає можливість розглянути складні питання з урахуванням тих загроз, які виникають в реальному житті. Метод конкретних ситуацій належить до неігрових імітаційних активних методів навчання. Студентами вирішуються завдання в галузі трудових відносин, майнових відносин, сімейних відносин, кримінальної та адміністративної відповідальності [11].

Навчальна ситуація, як правило, спеціально готується (пишеться, редагується, конструюється) викладачем на основі реальної, актуальної ситуації. Це вчить студентів аналізувати конкретну інформацію, простежувати причинно-наслідкові зв'язки, виділяти ключові проблеми, обґрунтовано вирішувати питання. Важливе значення для підвищення ефективності зазначених вище методів має залучення самих студентів до розробки юридичних ситуацій, завдань, так званих зустрічних питань, сценаріїв із проведення рольових ігор.

Останнім часом особливої популярності набув «портфоліо», суть використання якого полягає в забезпеченні ефективної взаємодії студентів із науковими керівниками, викладачами та кураторами в навчальному закладі в період навчання, а також із потенційними роботодавцями до і після закінчення навчального закладу.

Портфоліо може бути використано за видами практико-результативної діяльності: освітня та професійна. Можливе використання портфоліо досягнень; портфоліо особистісного розвитку; презентаційного портфоліо; портфоліо кар'єрного просування студента; портфоліо студента додаткової спеціалізації тощо. З метою виробити у студентів навички роботи в колективі доцільно використовувати колективні портфоліо.

Необхідно відзначити, що, незважаючи на високі вимоги до технічного озброєння навчального процесу і акцент на самостійну роботу студентів, у нових умовах роль викладача у формуванні висококваліфікованого фахівця не тільки не зменшується, а навпаки, стає ще більш вагомим. У нових умовах педагогічна складова професійної компетентності викладача правових дисциплін набуває більшого значення.

Висновки з дослідження. Особистісно-орієнтований підхід, спираючись на положення гуманістичної педагогіки, індивідуального та диференційованого підходів до вирішення педагогічних проблем, розглядає особистість як мету, головний критерій і результат його ефективності.

Цінність особистісно-орієнтованого підходу навчання пов'язана з його інноваційною спрямованістю, з використанням технологій навчального діалогу, імітаційних ігор, зі встановленням відносин рівноправної взаємодії учасників освітнього процесу, що, безумовно, забезпечить успішність процесу формування правових компетенцій на інтерактивній основі і всебічний розвиток особистості майбутнього інженера-педагога.

Список використаних джерел

1. Грубіч Д. Ю. Інноваційні засади загальноправової підготовки майбутнього вчителя : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / Д. Ю. Грубіч. – Харків, 2007. – 20 с.
2. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. – Дата звернення : 14.10.2017 р.
3. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учеб. для вузов / И. А. Зимняя. — 2-е изд. доп., испр. и перераб. — М., 1999. — 384 с.
4. Інновації у вищій освіті : бібліогр. покажчик / укладач Н. В. Артикуца. — Київ : Стілос, 2005. — 202 с.
5. Історія українського права : навч. посіб. / за ред. професора О. О. Шевченка. – Київ, 2001. – 215 с.

6. Коваленко Д. В. Професійно-правова компетентність інженера-педагога як мета професійно-правової підготовки майбутнього фахівця / Д. В. Коваленко // [Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах](#). – 2013. – Вип. 33. – С. 194-202.

7. Коваленко О. Е. Теоретичні засади професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів в контексті приєднання до Болонського процесу : монографія / О. Е. Коваленко, Н. О. Брюханова, О. О. Мельниченко. – Харків : [б. в.], 2007. – 162 с.

8. Коваленко О. Е. Формування у майбутніх інженерів-педагогів компетентності з проектування методик навчання електроенергетичних дисциплін : монографія / О. Е. Коваленко, М. І. Лазарев, Н. В. Корольова ; Укр. інж.-пед. акад. – Харків, 2012. – 204 с.

9. Лазарев М. І. Метод комплексного розвитку професійно важливих якостей та структур студентів у технологіях навчання загальноінженерних дисциплін / М. І. Лазарев // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / за ред. Л. Л. Товажнянського та О. Г. Романовського. – Харків : НТУ «ХПІ», 2004. – Вип. 4(8). – С. 166-175.

10. Лазарев М. І. Полісистемне моделювання змісту технології навчання загальноінженерних дисциплін : монографія / М. І. Лазарев. – Харків : Вид-во НфаУ, 2003. – 356 с.

11. Плигин А. А. Личностно-ориентированное образование: история и практика : монографія / А. А. Плигин. – М., 2003. – С. 223-224.

12. Сериков В. В. Личностный подход в образовании: концепция и технологии : монографія / В. В. Сериков. – Волгоград, 2004. – С. 78-80.

References

1. Hrubich, DIu 2007, 'Innovatsiini zasady zahalnopravovoi pidhotovky maibutnoho vchytelia'[Innovative principles of general legal training of the future teacher], Kand.ped.n. abstract, Kharkiv.

2. Zakon Ukrainy Pro osvitu 2017, [About education] Viewed 14 October 2017, <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>>.

3. Zimnjaja, IA 1999, *Pedagogicheskaja psihologija*, [Pedagogical psychology]2nd edn, Moskva.

4. Artykutsa, NV (comp.) 2005, *Innovatsii u vyshchii osviti*, [Innovation in higher education] Stylos, Kyiv.

5. Shevchenko, OO (ed.) 2001, *Istoriia ukrainskoho prava*, [History of Ukrainian Law] Kyiv.

6. Kovalenko, DV 2013, 'Profesiino-pravova kompetentnist inzhenera-pedahoha yak meta profesiino-pravovoi pidhotovky maibutnoho fakhivtsia' [Professional-legal competence of the engineer-teacher as a goal of professional legal training of the future specialist], *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, iss. 33, pp. 194-202.

7. Kovalenko, OE, Briukhanova, NO & Melnychenko, OO 2007, *Teoretychni zasady profesiinoi pidhotovky maibutnikh inzheneriv-pedahohiv v konteksti pryiednannia do Bolonskoho protsesu*, [Theoretical foundations of the training of future engineer teachers in the context of joining the Bologna Process], Kharkiv.

8. Kovalenko, OE, Lazarev, MI & Korolova, NV 2012, *Formuvannia u maibutnikh inzheneriv-pedahohiv kompetentnosti z proektuvannia metodyk navchannia elektroenerhetychnykh dystsyplin*, [Formation of competency of future engineers-teachers in designing methods of studying electric power disciplines] *Ukrainska inzhenerno-pedahohichna akademiia*, Kharkiv.

9. Lazarev, MI 2004, 'Metod kompleksnoho rozvytku profesiino vazhlyvykh yakosti ta struktur studentiv u tekhnolohiiakh navchannia zahalnoinzhenernykh dystsyplin'[Method of complex development of professionally important qualities and structures of students in technology of teaching general engineering disciplines], in *Tovazhnianskyi, LL & Romanovskiy, OH (eds.), Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity*, Natsionalnyi tekhnichnyi universytet Kharkivskiy politekhnichnyi instytut, Kharkiv, iss. 4(8), pp. 166-175.

10. Lazarev, MI 2003, *Polisystemne modeliuвання змісту tekhnolohii navchannia zahalnoinzhenernykh dystsyplin*, [Polysystem modeling of the technology content of general engineering disciplines] *Vydavnytstvo NfaU*, Kharkiv.

11. Pligin, AA 2003, *Lichnostno-orientirovannoe obrazovanie: istorija i praktika*, [Personal-oriented education: history and practice] Moskva, pp. 223-224.

12. Serikov, VV 2004, *Lichnostnyj podhod v obrazovanii: koncepcija i tehnologii*, [Personal-oriented education: history and practice] Volgograd, pp. 78-80.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2018р.